

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่เหมาะสมแก่การเกษตรกรรมทั้งการเพาะปลูก การปศุสัตว์ และการประมง เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของประเทศไทยนั้นมีแม่น้ำหล่อเลี้ยงให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ในพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านก็มีแม่น้ำที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ยกตัวอย่างเช่น แม่น้ำโขงในภาคอีสานตอนบน เป็นต้น

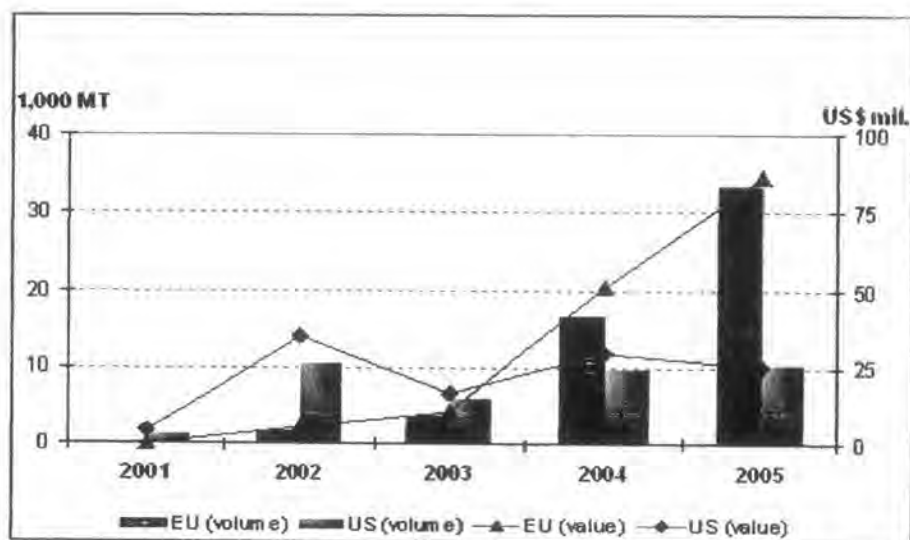
“แม่น้ำโขง” เป็นแม่น้ำที่สำคัญอยู่ทางตอนบนของประเทศ และได้ขึ้นชื่อว่าเป็นแม่น้ำนานาชาติเนื่องจากเป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านหลายประเทศด้วยกัน โดยมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาหิมาลัยไหลผ่านมณฑลชิงไห่ประเทศจีน ที่ราบสูงทิเบต และไหลผ่านประเทศจีน ลาว พม่า ไทย กัมพูชา เวียดนาม ก่อนที่จะไหลลงสู่ทะเลจีนใต้ รวมความยาวทั้งหมด 4,880 กิโลเมตร ซึ่งในช่วงที่แม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศจีนจะมีชื่อเรียกว่าแม่น้ำล้านช้าง และเมื่อไหลผ่านเข้าเขตประเทศพม่าและลาวจะเรียกว่าแม่น้ำโขง ลักษณะสำคัญของแม่น้ำโขง คือ มีตลิ่งที่สูงชันมากทั้งสองฝั่ง กระแสน้ำจะไหลจากทางเหนือลงสู่ทางใต้ตลอดทั้งปี ดินในแม่น้ำโขงเป็นดินทรายมีเกาะแก่งน้อยใหญ่กว่าหนึ่งร้อยแห่งเรียงรายตลอดแม่น้ำทำให้ได้รับการขนานนามว่า แม่น้ำดานูบตะวันออก ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำโขงมักทำการประมงดั้งเดิม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำโขงที่ผสมต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ประชาชนบางกลุ่มก็ทำการเพาะเลี้ยงปลาในบริเวณแม่น้ำโขง แต่ส่วนมากมักจะเลี้ยงแบบพื้นบ้านเพื่อใช้ในการบริโภค แต่เมื่อมีส่วนที่เหลือจากการบริโภคก็จะขายภายในตลาดท้องถิ่น ปลาที่พบมากในแม่น้ำโขงก็ได้แก่ ปลาค้าง ปลาจอก ปลาบึก และปลาเผา เป็นต้น

ปลาเผาหรือปลาโง (*Pangasius* sp.) เป็นปลาชนิดหนึ่งที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่แม่น้ำโขง ซึ่งแต่เดิมนั้นประชาชนในแถบนี้จะจับได้จากแม่น้ำหรือเลี้ยงไว้เพื่อการบริโภคเท่านั้น แต่ในปัจจุบันได้มีโครงการพัฒนาสัตว์น้ำเศรษฐกิจตัวใหม่ของไทยเพื่อการส่งออก : ปลาเผา เนื่องจากมีปริมาณความต้องการบริโภคปลาเผามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่มีประเทศเวียดนามเป็นผู้ผลิตและส่งออกปลาเผาในรูปแบบฟิเล¹ (Filet) เพียงรายเดียว

¹ ฟิเล (filet) หมายถึง เนื้อปลาเผาที่ถูกแปรรูปโดยจะใช้เฉพาะเนื้อด้านหลัง (dorsal) ของปลาเท่านั้น

จากรูปที่ 1.1 พบว่าปริมาณการส่งออกปลาเหาะของเวียดนามมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะตลาดในสหภาพยุโรป ส่งผลให้เกิดแรงผลักดันให้อุตสาหกรรมการผลิตปลาเหาะของประเทศไทยเกิดขึ้นพร้อมกับความคาดหวังที่จะเป็นที่ยอมรับของตลาดที่สำคัญๆ โดยเฉพาะในสหภาพยุโรปที่ต้องการนำเข้าปลาเหาะเพื่อทดแทนปลาฮาลิบัท (Halibut) เนื่องจากคุณลักษณะของปลาเหาะและปลาฮาลิบัทมีความใกล้เคียงกัน คือ มีเนื้อสีขาว ก้างน้อย ไขมันต่ำ และราคาปลาเหาะต่ำกว่าปลาฮาลิบัท เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการวางแผนการขยายตลาดไปยังประเทศอื่นๆ ที่เป็นเป้าหมายในการรองรับปริมาณการส่งออกของผลผลิตในอนาคต ได้แก่ ประเทศสวีเดน และตลาดเอเชีย (วารสารสถาบันอาหาร, 2548) เป็นต้น

รูปที่ 1.1 ปริมาณและมูลค่าการส่งออกปลาเหาะของเวียดนาม ปี 2547 - 2548

ที่มา: CLFISH Co.Ltd., 2549

ประเทศเวียดนามประสบปัญหาการกีดกันทางการค้า และคุณภาพของปลาเหาะ ได้แก่ ลักษณะของสีเนื้อซึ่งไม่สม่ำเสมอ และขนาดของปลาที่เล็กลง เนื่องจากมีการผสมพันธุ์ระหว่างคู่ที่มีสายเลือดเดียวกันหรือเลือดชิด ตลอดจนระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริเวณแหล่งเพาะเลี้ยงที่อยู่ในบริเวณของสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงเริ่มเกิดมลภาวะ เนื่องจากการขาดระบบการจัดการที่ดี มีการปนเปื้อนของเสียจากชุมชน รวมทั้งปัญหาภาษีศุลกากรและการทุ่มตลาดจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นเหตุผลที่จะสนับสนุนให้ประเทศไทยพัฒนาศักยภาพในการเพาะเลี้ยง และแปรรูปปลาเหาะเพื่อการส่งออกสู่ตลาดโลก

จากโอกาสดังกล่าวจะเห็นว่าประเทศไทยในบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงมีสภาพที่เหมาะสมแก่การเพาะเลี้ยงปลาเหาะและยังสามารถเลี้ยงได้ในหลายจังหวัด กอปรกับทางรัฐบาลของ

ประเทศไทยได้ประกาศนโยบายและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารของประเทศไทย ในฐานะที่เป็นอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์หลักในการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้กับสังคม และชุมชนภายใต้บริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมแนวใหม่ที่เน้นระบบเศรษฐกิจแบบสมดุล และชุมชนเข้มแข็งโดยได้กำหนดแนวทางและมาตรการต่างๆ เพื่อผลักดันให้อุตสาหกรรมอาหารของประเทศไทยสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืนในตลาดโลก

อุตสาหกรรมอาหารของประเทศไทยประสบกับปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการค้าระหว่างกลุ่มสหภาพยุโรป เช่น ปัญหาการกีดกันทางการค้าในรูปแบบต่างๆ อันเป็นผลมาจากนโยบายและมาตรการการคุ้มครองผู้บริโภคภายในประเทศและแฝงไว้ซึ่งผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในเรื่องโรคระบาดที่เป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทยส่งผลให้สินค้าเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมเกษตรของประเทศไทยบางชนิดมีปริมาณการส่งออกลดลง เช่น กุ้งที่ประสบกับปัญหาในเรื่องสารเคมีตกค้าง และไก่ที่ได้รับผลกระทบจากโรคระบาดของไข้หวัดนก เป็นต้น ซึ่งกรณีดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการค้าส่งออกสินค้าเกษตรกรรมซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย

ประเทศไทยเริ่มเลี้ยงปลาเพาะที่จังหวัดนครพนมซึ่งเป็นจังหวัดนำร่องเพื่อดำเนินโครงการนำร่อง (Pilot Project) ในการพัฒนาสัตว์น้ำเศรษฐกิจตัวใหม่ของไทยเพื่อการส่งออก: ปลาเพาะ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ทั้งองค์กรภาครัฐบาลและองค์กรภาคเอกชน เช่น สถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม กรมประมง สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และผู้ประกอบการภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น แต่เนื่องจากโครงการฯ ดังกล่าวเริ่มต้นได้ไม่นานนัก ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาข้อมูลในหลายๆ ด้านเพื่อวางแผนโครงสร้างทั้งทางด้านการผลิต ด้านการตลาด และการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐานตามที่ประเทศคู่ค้ากำหนด ซึ่งจะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนตั้งแต่ในระดับรากหญ้าให้ฟื้นตัวเพื่อให้เป็นรากฐานที่ดีในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยให้กลับมายั่งยืนอีกครั้ง

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของอุตสาหกรรมการผลิตปลาเพาะไทย
2. เพื่อศึกษาโครงสร้างการกระจายผลผลิตและการใช้ปัจจัยการผลิตของอุตสาหกรรมการผลิตปลาเพาะไทย การเชื่อมโยงของสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการผลิตปลาเพาะไทย และผลกระทบของการผลิตปลาเพาะต่อผลผลิตรวมในประเทศ ผลตอบแทนปัจจัยการผลิต และการส่งออก

3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะต่างๆ จากการดำเนินโครงการพัฒนาสัตว์น้ำเศรษฐกิจตัวใหม่ของไทยเพื่อการส่งออก: ปลาเผา

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ศักยภาพของอุตสาหกรรมปลาเผาไทยนั้นจะใช้ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกร เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งนักวิชาการ ซึ่งล้วนแล้วแต่อยู่ในจังหวัดนครพนมทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังอาศัยข้อมูลทุติยภูมิจากสถิติของหน่วยงานที่ทำการศึกษากี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาสัตว์น้ำเศรษฐกิจของไทยเพื่อการส่งออก : ปลาเผา อีกทั้งข้อมูลจากตารางบัญชีการผลิตและผลผลิตปี พ.ศ. 2543 เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์การกระจายผลผลิตและการใช้ปัจจัยการผลิตของอุตสาหกรรมผลิตปลาเผาไทย การเชื่อมโยงของสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการผลิตปลาเผาไทย และผลกระทบของการผลิตปลาเผาต่อผลผลิตรวมในประเทศ การส่งออก และผลตอบแทนปัจจัยการผลิต

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

ปลาเผา หมายถึง ปลาที่มีชื่อเรียกอีกชื่อว่า ปลาโมง หรือปลาที่อยู่ในตระกูลพงกาเจียส (Pangasius species) เช่นเดียวกับปลาสวาย มีเนื้อสีขาว ซึ่งในโครงการพัฒนาสัตว์น้ำเศรษฐกิจของไทยเพื่อการส่งออก: ปลาเผานี้จะเป็นปลาลูกผสมระหว่างปลาสวายและปลาเผา เรียกว่า ปลาสวาย-เผา เนื่องจากปลาลูกผสมจะมีอัตราการรอดสูงกว่าลูกปลาพันธุ์แท้

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อความรู้พื้นฐานให้กับเกษตรกรที่ต้องการเพาะเลี้ยงปลาเผาเพื่อการส่งออก ให้ความเข้าใจในแนวทางที่ควรปฏิบัติที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น
2. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงสายพันธุ์และการเพาะเลี้ยงปลาเผาให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและมาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด
3. เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยและพัฒนาในด้านอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาเผา
4. เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งในการดำเนินธุรกิจอื่นที่มีความสัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการผลิตปลาเผา